

Vlada Urošević
Madžun

v|b|z ZAGREB

v|b|z

biblioteka
AMBROZIJA

knjiga 525.

glavni urednik:
Drago Glamuzina

izvršna urednica:
Sandra Ukalović

Vlada Urošević
Madžun

izdavač:
V.B.Z. d.o.o
10010 Zagreb, Dračevićka 12
tel: +385 (0)1 6235 419
faks: +385 (0)1 6235 418
e-mail: info@vzb.hr
www.vbz.hr

za izdavača:
Mladen Zatezalo

urednik knjige:
Marko Pogačar

lektura:
Irena Španić

korektura:
Nada Gluhak

grafički urednik:
Siniša Kovačić

grafička priprema:
V.B.Z. studio, Zagreb

tisak:
Denona d.o.o., Zagreb
studen 2019.

Vlada Urošević **Madžun**

s makedonskoga prevela:
Jelena Lužina

v|b|z

ZAGREB

2019.

v|b|z

biblioteka
AMBROZIJA

knjiga 525.

naslov izvornika:
Vlada Urošević
MADŽUN

copyright © 2018 by Vlada Urošević
All rights reserved.

copyright © of translation: S. Fischer Foundation by order of TRADUKI

copyright © 2019. za hrvatsko izdanje:
V.B.Z. d.o.o., Zagreb

Sva prava pridržana. Nijedan dio ove knjige ne smije se reproducirati ni u kojem obliku niti pohranjivati u bazu podataka bilo koje namjene bez prethodnog pismenog dopuštenja vlasnika autorskih prava, osim kad je riječ o kratkim navodima. Zabranjeno je kopiranje bilo kojeg dijela knjige.

Knjiga je objavljena uz potporu Ministarstva kulture
Republike Sjeverne Makedonije.

Republic of North Macedonia
Ministry of Culture

traduki^T

Objavljivanje ovog djela omogućeno je uz potporu književne mreže TRADUKI, čiji su članovi Savezno ministarstvo za Europu, integraciju i vanjske poslove Republike Austrije, Ministarstvo vanjskih poslova Savezne Republike Njemačke, Švicarska zaklada za kulturu Pro Helvetia, KulturKontakt Austria (po nalogu Ureda saveznog kancelara Republike Austrije), Goethe-Institut, Javna agencija za knjigu Republike Slovenije (JAK), Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Resor za kulturu Vlade Kneževine Liechtenstein, Zaklada za kulturu Liechtenstein, Ministarstvo kulture Republike Albanije, Ministarstvo kulture i informiranja Republike Srbije, Ministarstvo kulture i nacionalnog identiteta Rumunjske, Ministarstvo kulture Crne Gore, Ministarstvo kulture Republike Sjeverne Makedonije, Ministarstvo kulture Republike Bugarske, Sajam knjiga u Leipzigu i Zaklada S. Fischer.

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 001050104.

ISBN 978-953-52-0214-1 (tvrdi uvez)

SADRŽAJ

RAJ DJETINJSTVA	7
SJAJ DJETINJSTVA	65
KRAJ DJETINJSTVA.....	149
POGOVOR.....	197
O AUTORU	203

RAJ DJETINJSTVA

Zmija leži na kamenoj ploči stražnjeg dvorišta, poput kakva za početog a nedovršenog znaka. Mrtva je, udarena nečim, malo ispod glave. Oko rane, jedva zamjetne, skupljaju se muhe i ose. Sunce peče, u zraku cvrčanje nevidljivog cvrčka skrivenog negdje na stablu velike marelice. Zmiju je netko zatukao, ali nitko od ukućana ne priznaje djelo – svi, izdaleka, pogledavaju tamnu pantljiku svijenu na bjelini ploče, sliježu ramenima i odlaze za svojim poslom. Čudno je što upravo toga jutra svi imaju toliko puno posla koji moraju obaviti. Čini se kako baš nitko tome događaju ne pridaje nikakav značaj, ali pitanje tko je za njega odgovoran kao da ostaje visjeti u zraku, trajno. U stražnjem dvorištu, u koje malo tko zalazi, zmija ostaje ležati na bijeloj mramornoj ploči za koju bi se, sudeći po izlizanoj šari uklesanoj na njoj, moglo zaključiti da je nekoć bila donesena s nekog zapuštenog groblja.

*
* *
*

Nisko nad gradom, negdje na pola puta između vrhova najviših topola i paperjastih mješina visokih ljetnih oblaka, leti avion. To je Heinkel, model HE 64, lovac izvidnik, nedavno kupljen od Nijemaca. Pilot je Antun Goleš, iz Slavonije je, poručnik. Pilotsku je školu završio u Poitiersu, u Francuskoj, ali svuda govori da je njemačko zrakoplovstvo najjače i da je najveći vojni pilot svih vremena

Manfred von Richthofen, poznat po nadimku Crveni Barun. „Prije nego su oborili i njega, von Richthofen je sam oborio osamdeset neprijateljskih aviona“, oduševljeno ističe poručnik. Sad pod sobom gleda grad, okružen žutim obroncima brda prošaranim tek malim oblucima zelenila. Crveni su krovovi kuća izbljedadli – nalegla je po njima ljetna prašina, pa su postali narančasti.

Sad je rijeka puno plića, pa se blještavo bijeli sprudovi naziru usred korita. Na ulicama tek pokoji automobil, smiješno malešan, kako kakav bumbar balegar, pokoja zaprežna kola i, s vremena na vrijeme, pokoji biciklist. Tog trena mostom prolaze dvije djevojke u šarenocvjetnim ljetnim haljinama, štiteći lica ljubičastim suncobranima. Ne bi li ih vidio, poručnik Goleš pravi oštar lijevi zaokret i spušta se niže. Privučena zvukom, jedna od dviju djevojaka nakrivljuje suncobran te se poručniku pričinja da mu maše. Cigančići koji s mosta skaču u rijeku dovikuju: „Striko, baci letke!“, ali ih poručnik Goleš, razumije se, čuti ne može...

Poštar Gavriilo gurka svoj bicikl, jedna mu je guma ispuhana, a pumpu mu je, još prošlog mjeseca, netko ukrao. Vruće je, pa odlučuje sjesti na klupicu koju je netko postavio pod kržljivu sjenku mlade murve, da se malo odmori. Izuva lijevu cipelu, jer mu se u nju uvukao nekakav oštar kamičak koji ga sada muči. Nalazi taj kamičak, istresa ga i nanovo obuva cipelu, pa ga načas preplavljuje osjećaj olakšanja. Žmirkajući zbog jakog sunca, razgledava uokolo.

Na suprotnoj strani ulice, pokraj ulaza u gostionicu „Mali odmor“, stoje zeleno obojena kola s dva upregnuta konja; tim se kolima po hotelima i gostionicama raznosi led. Raznosač leda ulazi u gostionicu, za sobom vuče klisku ledenu gredu koju je prije toga zakačio željeznom kukom, kao da vuče veliku mrtvu ribu. Konji žvaču zob iz zobnica i gromoglasno puštaju vjetrove. „Nazdravlje“, dovikuje gostioničar opasan bijelom pregačom, ustobočen na vratima gostionice. Jedan se od konja raskrečio – šiklja mokraća u blještavu mlazu, stvarajući pjenastu baricu koja naplavljuje jednu od udubina na kaldrmi. Djeca

viču: „Konjsko pivo! Konjsko pivo!“ Gostioničar zvjera uokolo, tražeći što god priručno a upotrebljivo, što bi moglo poslužiti kao sredstvo za brz preodgoj lokalne manguparije, ali ne nalazi ništa pogodno. „Mrš, razbojnici jedni, hajte bestraga!“ Nekoliko dječaka, mahom odraslijih, odgovara mu pokazivanjem svinutih lakata, a potom se svi – kao da su se, tobože, prepali vlastite smjelosti – razlete poput jata vrabaca. „E, lijepo vas je mati naučila!“ viče za njima gostioničar, glasom nekako nujnim – kao da žali što te njihove majke nije upoznao na vrijeme. Iz gostionice izranja raznoslač leda, opasan pregačom od zelene mušeme ovlažene pri podizanju ledene grede na limom opšiveni šank, rukom pokazuje kako je sve u redu i uspinje se na kočijaško sjedište. „Hajde, uzdravlje“, dovikuje ne osvrćući se i kola kreću. U tom trenutku Gavrilo prepoznaje nekakav zvuk – kao da se neka velika osa zaplela u paučinu, te se očajničkim naporima nastoji osloboditi klopke. Ne bi li oči zaštitio od sunca, gostioničar desnu ruku primiče čelu i zagledava se nekamo uvis. Visoko na nebu leti avion, bliješteći glatkim dijelovima svojih krila. Gavrilo se prisjeća kako je u novinama čitao da su u Americi poštanske pošiljke već počeli raznositi avionima: „Avionski poštanski promet sve se intenzivnije razvija u Sjedinjenim Američkim Državama“, pisalo je; Gavrilo je upamtio tu rečenicu i u zgodnim je zgodama, sav važan, ponavlja pred prijateljima.

*
* *
*

U kutku vrta raste „kiselo drvo“ za koje djed veli da se na latinskom zove *Ailanthus glandulosa* i da pripada – što djed osobito naglašava – porodici Simarubaceae. „Doneseno je iz Kine“, veli djed, „gdje se sadi u ukrasne svrhe.“ U zabačenom dijelu dvorišta, dijelu koji je gotovo uvijek u sjenci te je zato i tlo uokolo tamnoljubičasto, drvo se baš

i ne čini osobito ukrasnim. Nitko ga nije namjerice posadio, sjeme mu je donio vjetar, stabljika je sama uhvatila čvrst korijen; sad je to drvo, eto, osvojilo vlastiti prostor i svoju sjenku rasposlalo uokolo, dokazujući žilavost i upornost. Premda *dodoš* iz nekih jako dalekih krajeva, posve se dobro snalazi; okolne biljke kao da se povlače pred njegovom nametljivošću. Očito je da raste brže od svojih vršnjaka iz biljnog svijeta – možda mu korijeni crpe iz nekih tajanstvenih rudnih žila koje preostalo drvlje pažljivo izbjegava. Čak i prije nego jezik dospije liznuti sok njegova otrgnutog lista, sva se čula nekako uzbune: gađenje steže grlo, utroba se grči, svaki put naglo odustajem od namjere da kušam okus čudnog drveta koje je do nas došlo čak iz Kine. Stablo mu je glatko, mekane kore, listova poredanih s objiju strana grančica, poput onih čovječuljaka koji se ostanu držati za ruke, nakon što višekratno presavijete stranice novina pa ih najprije izrežete škarama, a potom razvijete u niz. Skupljeni u kitice, žućkasti mu cvjetovi mirišu teškim mirisom – kao kad štogod slatko počinje polako gnjiljeti. Biljka kao da sama upozorava: ovo nije za jelo, žalim, ali ako baš hoćete... Tužan je to miris u kojemu ima i nešto stidno, nešto izazovno, ali zabranjeno. Pčele na te cvjetove ne slijeću nikad; pohode ih samo krupne i dlakave muhe, kao da su privučene truplom koje se raspada, pa se upijaju, drhteći, u mekane čaške i ostaju u njima dugo, a zatim odlaze, zujeći i teturajući, kao da su opijene.

*
* *

Evo, djed me baš sada šalje u šupu, da odnesem praznu bočicu tinte. Takve stvarčice djed nikad ne baca: on vjeruje da sve što je stvorila ljudska ruka, dok god postoji, može biti korisno. Čak i onda kad se sadržaj posve istroši. Ta je bočica sad prazna, u njoj su ostale crtice koje – šireći se okolo-naokolo njezine staklene utrobe – pokazuju

dokle je sve dosegala tinta kad dugo ne bi bila korištena. Dvadesetak je takvih kružnih crta – djed u svojoj sobi stalno nešto piše i dopisuje, ali ponekad u grad odlazi po nekoliko dana zaredom, pa je tinta zasigurno tada i pravila te svoje crte, pokazujući kad je sve djed odsustvovao iz sobe. Na plavom naličju njezine naljepnice jedan je bijeli pelikan, a tako piše i na bočici: *Pelican*. Sad je moram odnijeti u šupu, gdje već ima puno takvih bočica. U nekima od njih, koje su ostavljene otvorenima, ima sasušanih paukova sjenokosaca s dugim i raskrećenim nogama – uvukli su se u staklenu stupicu, ali se potom iz nje nisu znali izvući. „Kažnjena znatiželja“, govorio bi poučno djed pred tim prizorom. „Znatiželja podrazumijeva i rizike“, često bi znao naglašavati. Ali je to bilo još onda kad sam bio posve malen i kad smo u šupu odlazili zajedno; sad sam poodrastao, pa idem sam. Najprije moram otključati vrata, zatim bočicu odložiti na gomilu staklarije poredane u jedan od kutova, a onda šupu zaključati i ključ vratiti djedu.

No, upravo u taj čas, poštar Gavrilo zastaje kraj ograde, hvata se zveckavog lanca na dvorišnim vratima, provlači ruku kako bi dohvatio rezu te, nakon što u tome ne uspije, pokazuje da nam nosi pošiljku – nekakvu veliku žutu omotnicu – i da ja tu omotnicu sad moram preuzeti. Bočicu u kojoj je bila tinta ostavljam usred narančastih ljiljana zasađenih pored puteljka i trkom odlazim do poštara kako bih uzeo pošiljku.

*
* *
*

Djed uzima omotnicu i, prije nego će je otvoriti, dugo je proučava. Zagledava marke, žigove (u jednom trenutku otvara ladicu svog radnog stola i iz nje vadi povećalo, kako bi pročitao datum), naljepnicu na nekom stranom jeziku. Pošiljku čak i miriše, nadasve pažljivo,

premda se u prvi trenutak čini da u njezinu mirisu ne nalazi ničeg osobitog. Još nekoliko dubokih udisaja: ništa. Zatim s donje police svoje biblioteke izvlači veliki zemljopisni atlas, neko ga vrijeme prelistava naprijed-nazad, te najzad zastaje na jednoj od karata; uz pomoć povećala, čita nazive ispisane presitnim slovima. Neka od imena na karti uspoređuje s nečim što piše na žigovima utisnutim na omotnici; kima. U ladici, među raznim stvarima, nalazi nož za papir čiji je držač izrađen od jelenskog roga, ali prije nego će napokon otvoriti pošiljku, pažljivo se zagledava u gornji rub omotnice, kako bi se uvjerio nije li je tkogod nezvan – vođen vlastitom mu nezdravom znatiželjom – tijekom njezina dugog putovanja vlakovima i brodovima, možda pokušavao otvoriti; tek nakon pažljive, višeminutne pretrage, ne nalazeći nikakvih dokaza koji bi možda opravdali njegove sumnje, djed u sitni procijep na gornjem kutu omotnice uvlači vrh noža i odlučnim pokretom rasijeća papir, svom dužinom. Ispada pismo. Prije nego ga počne čitati, otkako je primijetio kako mu ja još uvijek stojim za leđima, djed uzima ključeve koje držim, rukom mi daje znak kako mu više nisam potreban i kaže neka se pođem igrati. Kad sam već na vratima, poziva me nazad i otvara metalnu kutiju koja mu je uvijek na stolu. „Evo ti keks“, veli, „jako je dobar – europski ekstrakvalitet. Vidiš li što piše na njemu – *petit beurre*. Pravljen je s maslacem, pravim maslacem. Jedi ga polako, s razumijevanjem, nemoj ga progutati tek tako, na brzinu.“

*
* *
*

Djedova kuća ima dva ulaza. Prvi, onaj do ulaza u dvorište, zovemo „ulazom za goste“ i on se otključava samo kad nam dolazi netko stran. Drugi je „domaći ulaz“ i njime se služimo svi mi, bilo da dolazimo izvana, bilo da odlazimo do kuhinje ili do podruma. U

dvorištu, negdje na pola puta između „domaćeg ulaza“ i kuhinje, stoji česma s kamenim koritom nad kojim moja baka smudi zaklane i očerupane kokoši i u kojemu ostavlja vodom napunjene posude, nakon što je u njima štogod zagorjelo, „da se otkrave“. Kad padnem, na istoj toj česmi kradomice ispirem oderana koljena: da me ne vide, pa da mi ogrebotine namažu jodom, koji peče i na koži ostavlja ružne smeđe mrlje. Pod kamenim koritom, u pukotinama ispucalog betonskog podnožja, kriju se gušteri, nadasve oprezni i brzi; među njima je i jedan s dva repa. Djed veli kako je pravi rep „izgubio u nekoj avanturi“, a zatim su mu, greškom, niknula dva nova. Jednom sam zgodom vidio leptira koji je sletio na kamen; gušter s dva repa učas se ukazao na rubu korita, a samo mig potom – bijela su se leptirova krila koprcala s obiju strana njegovih šiljatih usta, što je također potrajalo nestvarno kratko – gušter je s plijenom iščeznuo u podnožju česme, munjevito kako se i pojavio. Gušteri su nalik na zmajeve, samo su manji.

*
* *

S trijema ponad šupe visi osinje gnijezdo, lanjsko. Za napola sagnjilu drvenu gredu trijema drži se tek jednom niti – ali je ona čvrsta i ne kida se lako. Nakon nekoliko neuspjelih pokušaja, napokon sam ga odvojio uz pomoć štapa na čiji sam vrh ukucao iskrivljeni čavao. Držim gnijezdo na dlanu i mislim da li da ga nekamo odnesem – u ostavu ili na tavan – pa da ga sakrijem; kad skupljam osinja gnijezda, baka Lenka uvijek me ruži. Gnijezdo je cijelo od neke lake tvari, umnogome slične papiru – onom osobito finom sivom papiru u koji se zamataju skupi predmeti namijenjeni za poklone, kakvi se kupuju u prodavaonicama na glavnoj ulici, u centru grada. Ovaj papir od kojega je gnijezdo možda je i malo čvršći, krući; u

šesterokutima od kojih je načinjen još uvijek ima i malo meda: uzme li se stručak isušene hajdučke trave i pročeprka li se njime po rubovima, a potom ga se lizne, osjeti se pomalo oštra sladost osinjeg meda. Znam zbog čega me moja baka prekorava – ima nekakva priča o tim gnijezdima. U susjedstvu se govorilo o nekoj starici – jednoj od onih isušenih i koščatih starica, izobličjenih od starosti ili od zlobe, onih koje se stalno svađaju s nekim nevidljivim sugovornicima – koja je, zacijelo, bila pomalo ishlapjela i koja je takva gnijezda obarala štapom, da bi ih potom sisala; pa je jednom, tako se govorkalo, zajedno s medom progutala i malu osicu, ugušila se njome i umrla. Govori se da su je našli tek sutradan, s osinjim gnijezdom u ruci. „Ostavi ih tamo gdje jesu“, veli moja baka, „pa neka su mirne, i one i mi.“

*
* *

Njišući se na dugim nogama i pritom se krećući poput kakvih neodlučnih razbojnika koji hoće-neće krenuti u napad, pa se o tome stalno nanovo premišljaju, pauci sjenokosci vrebaju u kutovima šupe. Tamno je unutra, ali se poneka sunčeva zraka svejedno probija niz pukotine krova: poput cirkuskog reflektora koji presijeca tmicu šatorskog pokriva, takva zraka, poput sjajne šare, prijanja uz kakav odabrani detalj – prašnu bočicu, slomljeno ogledalo, zahrđalu vijlušku – te tako hrpu odbačenih i bezvrijednih predmeta pretvara u dijelove nekakve čudesne riznice. Gledam taj ukošeni, čvrsto omeđeni protok koji se probija kroz gusti i zagušljivi zrak šupe – u njemu je bezbroj sitnih čestica, cijeli rojevi nekakvih nemjerljivo sitnih bića, čitave flotile zračnih letjelica, sazviježđa satkana od svemirske prašine. Sve se to mnoštvo kreće beskrajnim kruženjima: nagore, nadolje, opet nagore. U tom zračnom oceanu moje disanje podiže istinske

vihore. Zaustavljam dah: mala se plovila primiruju nastavljajući svoj polagani ples, a pritom u svjetlosti ispisuju nekakvo prozračno pismo koje se raspada prije nego bi uopće moglo biti pročitano. Pružam ruku: svjetlost mi na dlanove stavlja zlatne novčiće. Zatvaram dlan, prinosim ga licu i otvaram ga: ničega nema. Po podu su razbacani orasi – ali tek prazne orahove ljuske: vjeverica je, još prošle zime, zubčićima izdubila male otvore i kroz njih izvukla plod. U paukovoju se mreži njiše jedan isušeni stršljen. Dodirujem ga: to je tek krhki oklop, šupalj, nevjerojatno lagan – kao da je od papira. Pauk je toga velikog insekta isisao, ostavio je tek ljusku, kao dokaz svoje lovačke umješnosti. Ako tu ljusku stisnem palcem i kažiprstom, od nje će preostati tek šarene mrvice, kao kad padne lampion koji se stavlja na božićno drveće.

Na jednom od zidova šupe obješena je velika zemljopisna karta Afrike, obilježena tragovima neke davno prolivene tinte koja je od tamošnjih posve bezvodnih i neprohodnih pustinja napravila modra jezera. Tko li je tu kartu Afrike donio u šupu? Kome je od ukućana trebalo toliko detaljno poznavanje ovoga kontinenta? Zašto je karta odbačena i pretvorena u starudiju, nikome potrebnu?

*
* * *

Zmiju iz stražnjeg dvorišta netko je odnio. Ni traga od nje, osim nekoliko zbunjenih mrava koji trčkaraju po kamenoj ploči, gore-dolje, jer i dalje osjećaju miris strvine koju su tek trebali načeti, pa sad ne shvaćaju kamo im se odjednom djenula. Nitko ne priznaje da ju je bacio, svi tek sliježu ramenima. Nema puno propitivanja, tek ponešto upitnog dizanja obrva i širenja ruku, što bi imalo značiti da odgovora nema.

*
* *

Nosom uranjam u veliki, čipkasti, malčice okrznuti cvijet perunike, tamnoplav, pa duboko udišem. Miris je sladunjav, opojan i posve neočekivan. Ima u njemu nešto vrtoglavo: kao da se preda mnom, jedan za drugim, otvaraju nekakvi tajni prostori koji se nastavljaju u beskonačnom nizu, sve privlačniji i privlačniji. To je nekakva modra palača mekih zidova, koja me usisava u svoju podmuklu nutrinu. Nezaustavljivo kližem k njenom središtu. Neka me tkogod zadrži, propadam! No, umjesto da odustanem od mračnog užitka, taj opojni miris nastavljam udisati sve dublje. Baka mi ne dopušta da to činim, veli kako će me poslije boljeti glava. „Da ga treba mirisati, cvijet bi bio otvoren i svi bismo ga mirisali svim silama; ovako, čim je zatvoren, neka zatvoren i ostane“, veli ona i mršti se. Svejedno, skriven iza grmova u vrtu, klečim na zemlji i cvjetove perunike privlačim k sebi; znam da činim nešto nedopušteno, ali se svejedno prepuštam tom zabranjenom zadovoljstvu i tonem, sve dublje, u bezdane vrtoglava vrtloga. Grlo me grebe i drijema mi se – čini se da ću, budem li nastavio udisati taj slatkast i otrovan zrak, posve utonuti i nikad se više neću moći razbuditi. „Opet si mirisao perunike“, veli baka dok mi žuti prašak s nosa briše rubovima pregače.

*
* *

U predsoblju, nedaleko od „ulaza za goste“, na zidu stoji telefon. Jedini smo u susjedstvu koji imamo takav jedan čudan aparat i to djedovu kuću čini nekako iznimnom. Mesingane dijelove telefona baka glanca nekom bjelkastom tečnošću koja sa zove Sidol i grozno miriše. Glatke ljevčkaste trubice – jedna u koju se govori i druga iz koje se sluša – od nekog su crnog materijala koji se zove „bakelit“;

njih baka briše alkoholom, „zbog dezinfekcije“, kako veli. Govore mi da se, uz pomoć telefona, može razgovarati s cijelim svijetom i ja, ponekad, dok me nitko ne gleda, pažljivo podižem trubicu u koju se govori i tiho velim: „Halo!“ S druge strane lijevka, one s koje bi trebao dolaziti glas i koja se stavlja na uho, sluša se šum beskrajnih prostora – vjetar jezdi nad požutjelim travama afričkih savana, hodnicima napuštenih indijskih palača kotrlja se suho lišće, usred pustinjske oluje njiše se i škripi ogromna zahrđala željezarija dopola zatrpana pijeskom, dovučena odavno, kad se kopao nekakav kanal; oblaci se skupljaju nad oceanima; veliki priobalni gradovi mrmore mnoštvom međusobno pretopljenih glasova svojih nebrojenih žitelja. Cvrkuću neki glasovi, pište neki strojevi, nešto u daljinama pjeva, zavija, ječi. „Halo!“ šapućem ja opet. U ogromnim prostorima svijeta nešto tiho zuji, onako kako zuji muha zatvorena između dva prozorska krila. „Halo!“ šapućem ja. Ali svijet je zauzet nekim svojim poslovima i ne obazire se na mene. Na moj se poziv ne odaziva nitko, pa obje trubice telefona vraćam na njihove mesingane kukice.

Djed kaže da u Americi već ima telefona sa slikom na kojoj možeš vidjeti sugovornika s kojim u tome času razgovaraš i da ćemo, zasigurno, jednoga dana i mi imati takav jedan aparat. Volio bih da takav telefon imamo već sad, pa da mogu vidjeti svoju majku i pričati joj o svemu što se događa u kući i u vrtu.

*
* *
*

Navečer, pod vrtnom odrinom, djed večera s gostima. Crvenkasti insekti kruže oko električne svjetiljke zasjenjene velikim emajliranim limenim tanjurom, povremeno udarajući o samu svjetiljku i padajući na prostrti stol, među sjajne tanjure i ulaštene čaše. Razgovara se o ratu. „Zrakoplovstvo“, veli djed, „zrakoplovstvo – to je ono što mene

brine.“ Svi mudro kimaju. „Čujem da o tome pišete knjigu“, veli jedan gospodin u bijeloj košulji i crnom prsluku, koji je već uspio umrljati juhom. „Uzgred rečeno, moram vas upitati – je li istina da se dopisujete s Nikolom Teslom?“ „Gospodine suče“, veli djed, „dužnost je svakog građanina...“ Jedan oveći kukac jelenak upada u sučevu juhu. Sudac stavlja naočale i zuri u kukca koji se koprca u njegovoj juhi te svojim dugim kliještima očajnički škripi po porculanu dok se svim silama pokušava iskobeljati iz vrele kupke. „Dopustite, dopustite“, viče djed dok iz sučevog tanjura viljuškom vadi nametljivca, „da, da, zrakoplovstvo...“

*
* *

Djed često govori o nekom vladaru koji se zvao Tutankamon i čije je blago, kako nam kazuje, „otkriveno posve slučajno, usred egipatske pustinje“. Baka tog vladara, skraćeno, zove Tutkun, što djeda užasava te on uvijek nanovo protestira i ispravlja baku. „Ne: Tutkun; Tu-tan-kamon, koliko sam ti to puta rekao!“ Ponekad mi djed daje knjigu u kojoj su slike karavana s devama i nekim šarenim kovčezima u kojima je to blago otkriveno. „Evo“, veli djed pokazujući mi sliku čovjeka s golemim zulufima i tropskim šljemom na glavi, „to je lord Carnarvon, onaj koji je prvi ušao u grobnicu!“

„I on, ali i svi koji su se s njim u tu grobnicu zavljučili, navukli su neke gadne bolesti i umrli“, dopunjuje ga baka. „Čovjek ih jednostavno mora pitati što li su tamo tražili.“ „Pa bili su arheolozi, to im je bio posao“, opravdava djed postupke tih koji su blago otkrili. „A bolesti su bolesti, njih možeš navući i ovdje“, dodaje.

Knjigu odnosim u vrt, kradomice, pa je tamo dugo prelistavam. Sa stabla marelice, na otvorenu stranicu pada narančastožuta gusjenica. Gledam u nju, zgrožen: ima bezbroj sitnih nožica i svijetlih

dlačica koje strše na sve strane. Besmislena je ona priča kako leptiri nastaju od gusjenica – od ove se, preobrazbom, može izroditi smo nekakav gnjecavi, ružičasti zmajčić ili nešto drugo, slično, ne posve oblikovano i gnjusno. Gusjenica se skuplja i izduljuje, kvrči i opet izduljuje – hoda onim svojim nožicama kojih ima dvadesetak pari, postajući čas grbavom, a čas pljosnatom. Gmiže stranicama knjige, preko slika koje predstavljaju neki pustinjски krajolik s karavanom deva. Gusjenica je jedno ogromno čudovište koje, puzeći slikama, proždire deve i njihove vodiče. Istresam to čudovište s knjige. Pada na zemlju i svija se ukруг. Uzimam kamen i prignječim je. Ona se još strašniji izvija i previja. Ima zelenu krv. Posipam je prašinom. Zatim nad njezinim truplom redam kupić kamenja, nešto poput piramide za koju mi je djed rekao da je grobnica izgrađena za mrtvog faraona. Odozgo polažem neki plavi cvijetak u obliku trubice. Gusjenica je, zapravo, faraon.

*
* *
*

Na bijeli cvijetak u čijem je središtu žuto sunce slijeće leptir. Ima leopardove šare – smeđe mrlje na narančastoj osnovi, kao da je stigao iz Afrike. Ustvari, mislim da svi leptiri dolaze iz Afrike, premda djed odlučno odmahuje glavom i time pokazuje da se ne slaže, te dodaje da imam odveć bujnu maštu. „Pa zar ptice, ujesen, ne odlaze u Afriku, a poslije se, na proljeće, vraćaju“, inatim se ja. „Ptice i leptiri različite su stvari. Ima i šišmiša, ali je to nešto treće. Ne miješaj vrste“, mršti se djed. „Leptiri ostaju ovdje – oni koji prežive, preživjet će. Ima takvih – preživljavaju.“ Vraćam se cvijetu čija se stabljika njiše i svija zbog leptirove novonadošle težine. Leptir se polako vrti, tražeći zgodnije mjesto s kojeg bi svoje crno rilce što bolje zario u medno središte cvijeta. Još nije iznašao najpovoljniji položaj, te krila pomalo

nervozno približava jedno drugome, pa ih širi, pa opet približava, pa širi nanovo. Deset i deset, prema njegovu satu. Nalikuje na sunčani sat – u leksikonima, u djedovoj biblioteci, postoji crtež sunčeva sata; trokutasti komad metala postavljen na bijeli krug ucrtan na kamenoj ploči. Sjena pokazuje vrijeme. Leptirica se vrti na cvijetu: svatko ima svoj mig, svoje vrijeme. Sat leptirov i sat cvijeta ne podudaraju se. Crna cjevčica leptirova rilca nalikuje na oprugu sata, napola savijenu. Sat koji stoji na kuhinjskoj kredenci jedanput je pao na pod, jeknuo metalnim lelekom, a iz utrobe mu je izletjela jedna takva treperava oprugica, samo veća. Tom crnom cjevčicom leptir ustvari ispija sunčev med. A taj je med, zapravo, vrijeme ljeta zgusnuto u središtu cvijeta. Unutra, u cvjetovima, nečujno radi nekakav mehanizam koji vrijeme pretvara u med. Ima stvari koje ja znam, a odrasli ih nikad neće razumjeti. Iz kuhinje, s druge strane dvorišta, baka me zove na ručak.

*
* *

Ja živim s bakom i djedom, zajedno s ostalim članovima obitelji – ujacima i tetama. Moja mama i moj tata nisu s nama. Kad zapitkujem, kažu mi da mi je mama bolesna i da je u toplicama. Kad tete međusobno razgovaraju, pa spomenu i moju mamu, obično tiho izgovaraju riječ „sanatorij“: „liječnici u sanatoriju kažu da se situacija ne popravlja“, vele one zabrinuto a potom, primjećujući kako ih slušam, naprasno mijenjaju temu i, s dobrom dozom hinjene veselosti, započinju govoriti o nekim svojim prijateljicama koje su „jako otmjene“ te o nečemu što su vidjele u onim izlozima u centru grada, također „jako otmjenima“. Ma koliko riječ „sanatorij“ bila ružna i strašna, meni je daleko strašnija riječ „situacija“, jer je tete izgovaraju nekako razvučeno, a pritom još i izmjenjuju vrlo znakovite poglede.